

ΝΕΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΙΣ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΜΦΙΠΟΛΗΣ

Τον Οκτώβρη του 1987 και στις αρχές του Νοέμβρη, ανασκάφθηκε από την ΙΗ' Εφορεία Καβάλας ένα ακόμα νεκροταφείο της αρχαίας Αμφίπολης, το οποίο εκτείνεται 1 ως 3 χιλιόμετρα ΒΔ από τα τείχη της πόλης, πέρα από το ποτάμι και πιθανότατα στην πορεία του δρόμου, που περνώντας από τη γέφυρα του Στρυμόνα οδηγούσε στην αρχαία Τράγιλο και στο εσωτερικό της Βισαλτίας*.

Στην ίδια θέση είχε ήδη ανασκαφεί το 1980¹ μικρός τύμβος με ταφικά κτίσματα κατασκευασμένα από ωμά πλιθιά², με καύσεις νεκρών και κτερισμάτων του 2ου π.Χ. αιώνα στο εσωτερικό τους, ενώ από παλιότερα³ είχαν εντοπισθεί στην περιοχή συλημένοι μακεδονικοί τάφοι και υπήρχαν πληροφορίες για την ύπαρξη άλλων που καταστράφηκαν τελείως με την καλλιέργεια των χωραφιών.

Κατά τη φετινή ανασκαφή αποκαλύφθηκαν συνολικά 11 τάφοι (Σχ. 1), από τους οποίους δύο είναι μακεδονικοί (T_I, T_{II}), ένας απλός λακκοειδής (T_{III}) και οκτώ μνημειακοί κιβωτιόσχημοι (T_{IV}-T_X), όλοι συλημένοι. Οι περισσότεροι βρέθηκαν σε βάθος 0,80 μ. περίπου από τη σημερινή επιφάνεια των χωραφιών, ενώ δε βρέθηκε τύμβος —ίσως εξαιτίας της αδιάκοπης καλλιέργειας— πάνω από τους δύο μακεδονικούς. Όλοι οι τάφοι κατασκευάστηκαν μέσα σε σκάμμα που ανοίχθηκε στο φυσικό έδαφος και σαν υλικό κατασκευής τους χρησιμοποιήθηκε ο μαλακός κιτρινωπός πωρόλιθος από τη γειτονική περιοχή «Καστρί»⁴, όπου έχουμε και σαφείς ενδείξεις

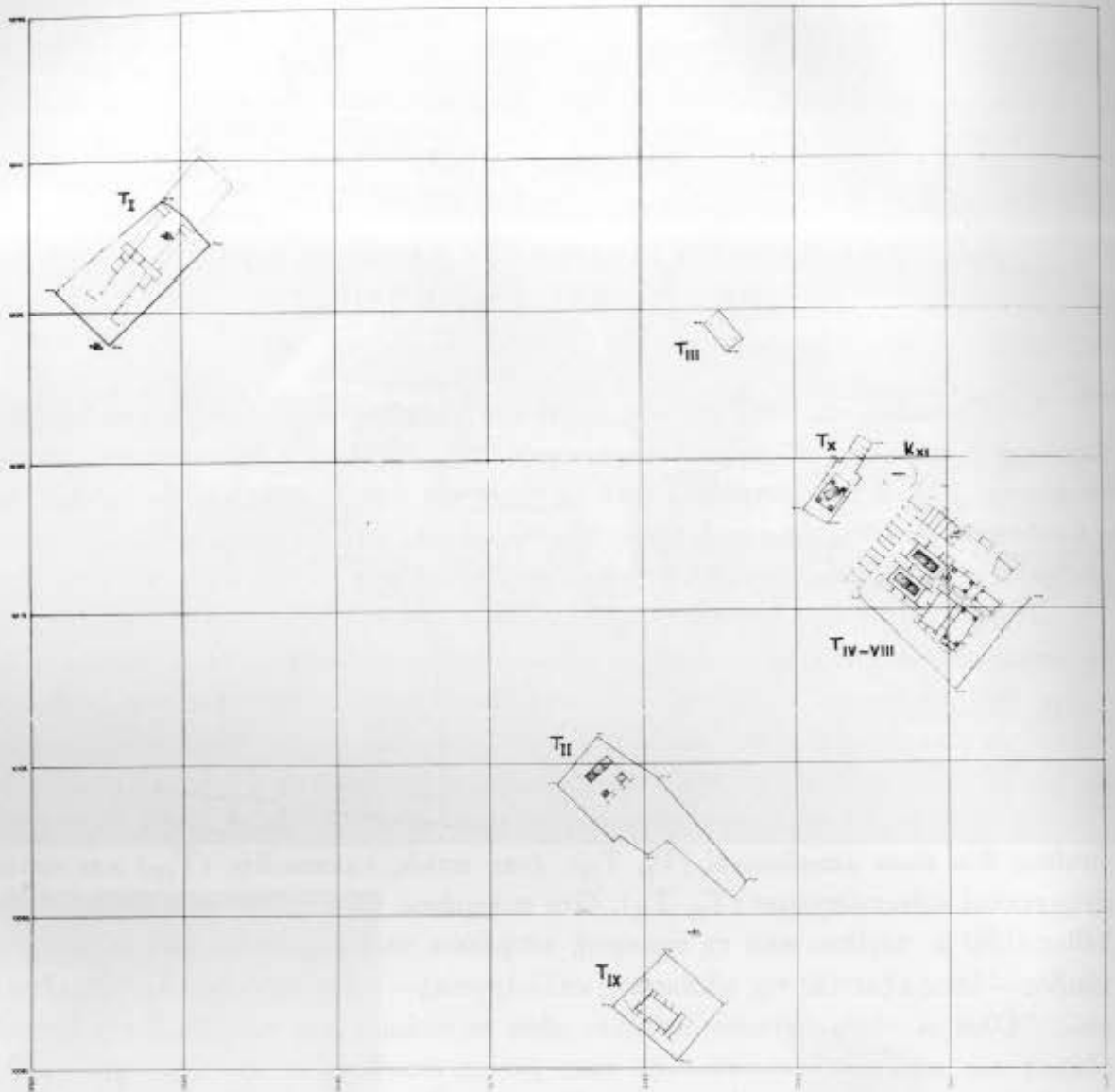
* Από τα ευρήματα της ανασκαφής διαλέχθηκαν και συντηρήθηκαν για να παρουσιαστούν —καθώς δεν υπήρχε χρόνος— τα σημαντικότερα. Η συντήρηση των τοιχογραφιών και των πήλινων αντικειμένων έγινε από τους συντηρητές κ.κ. Π. Τζενετάκη και Δ. Σιαμπανόπουλο, οι οποίοι συμμετείχαν και στην ανασκαφή. Τα μετάλλινα ευρήματα συντηρήθηκαν από το συντηρητή κ. Γ. Ξυλαπετσίδα. Τα σχέδια της ανασκαφής έγιναν από τη σχεδιάστρια του Μουσείου κ. Κ. Μαγαρισιώτου. Τους ευχαριστώ όλους θερμά για τις προσπάθειές τους και τα γρήγορα αποτελέσματα. Τις θερμές μου ευχαριστίες επίσης θέλω να εκφράσω στον αρχιφύλακα της Αμφίπολης κ. Αλεξ. Κοχλιαρίδη, που με την ακούραστη συμμετοχή του και την πείρα του συνέβαλε καθοριστικά στα αποτελέσματα της ανασκαφής.

1. ΑΔ 35, 1980, Χρον. (τυπώνονται).

2. Για παρόμοια χρήση ωμών πλιθιών σε ταφικές κατασκευές ή σε κτίσματα κοντά σε μακεδονικούς τάφους βλ. Χ. Μακαρόνα, Μακεδονικά 2, 1941-1952, 599 (τάφος Μαιευτηρίου Θεσ/νίκης) και 634 κ.ε. (τάφος Λύσωνος και Καλλικλέους στα Λευκάδια). Φ. Πέτσα, ΑΔ 18, 1963, Χρον. 228-9, εικ. 23. Μ. Ανδρόνικου, ΑΑΑ 10, 1977, 4 και Βεργίνα, Οι βασιλικοί τάφοι και η αρχαία πόλη (1984) 64-65. Κ. Σισμανίδη, ΑΑΑ 15, 2, 1982, 281.

3. Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, ΑΔ 24, 1969, Χρον., 353. Β. Gossel, Makedonische Kammergräber, (1980) 134-136.

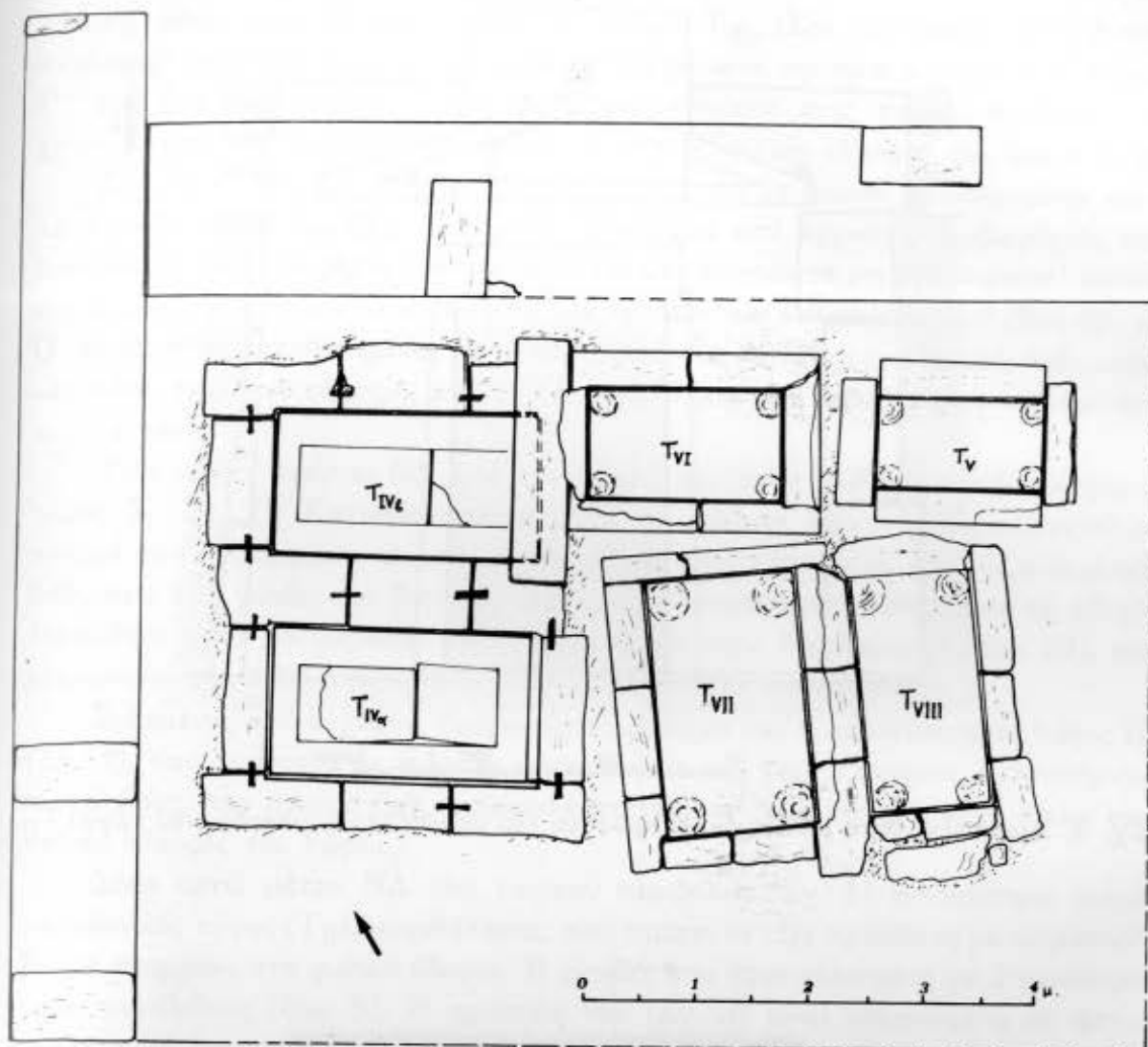
4. Βλ. Δ. Λαζαρίδη, Αμφίπολις και 'Αργίλος (1972) 37.



Σχ. 1. Το ΒΔ νεκροταφείο της αρχαίας Αμφίπολης: τοπογραφικό διάγραμμα 1:100 της ανασκαφής. Τάφοι T_I - T_X , Καύση K_{XI} .

ύπαρξης αρχαίων λατομείων πωρολίθου.

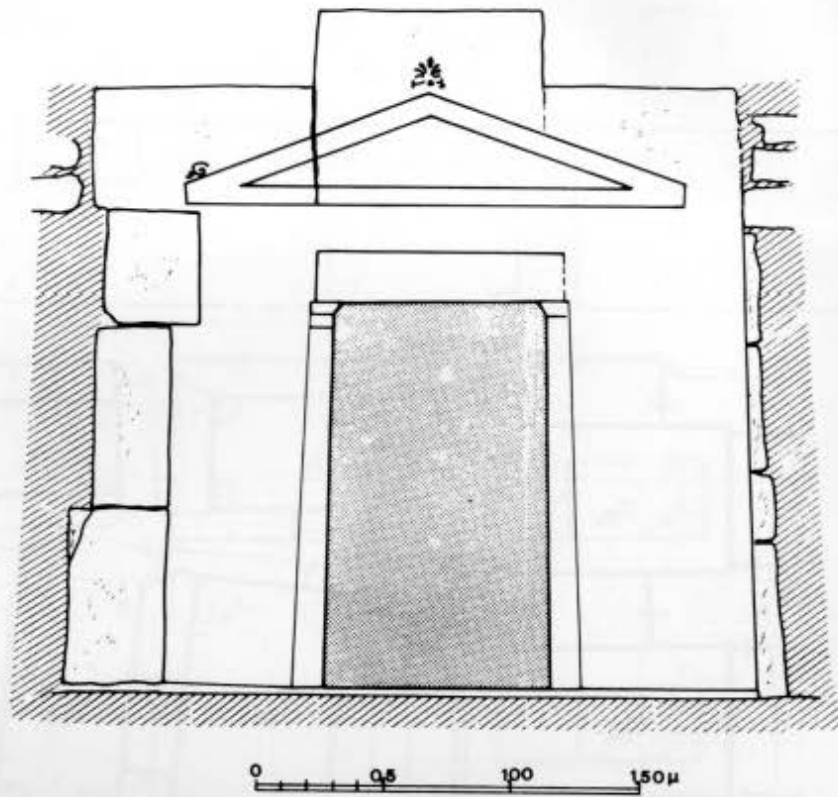
Οι αρχαιότερες ταφές βρέθηκαν σε ένα συγκρότημα έξι κιβωτιόσχημων τάφων, T_{IV} - T_{VIII} (Σχ. 1, 2, Εικ. 1), πιθανότατα μιας οικογένειας, που πλαισιώνονται από τετράπλευρο ταφικό περίβολο ή κάποιο άλλο, υπέργειο κτίσμα, από το οποίο σώζονται μόνο τα θεμέλια σε δύο πλευρές, τη βορειοδυτική και τη βορειοανατολική, μήκους 9 και 10 μέτρων αντίστοιχα. Από τους έξι τάφους — ανάλογα με το βάθος που βρέθηκαν και τα ελάχιστα κτερίσματα που περιείχαν — πρέπει αρχικά να κατασκευάστηκαν οι $T_{IV\alpha}$ και $T_{IV\beta}$, που έχουν κοινή επίπεδη κάλυψη, μεσοτοιχία και είναι πανομοιότυποι (Εικ. 1, Σχ. 2). Στη συνέχεια οι τάφοι T_{VII} και T_{VIII} , που έχουν επίσης μεσότοιχο, αλλά ξέχωρη ο καθένας σαμαρωτή κάλυψη, και τελευταίοι οι δύο παιδικοί, T_V και T_{VI} , που βρέθηκαν χωρίς τις καλυπτήριες πλάκες τους. Όλοι είναι κατασκευασμένοι από καλοδουλεμένους πωρόλιθους και εσωτερικά επιχρισμένοι με



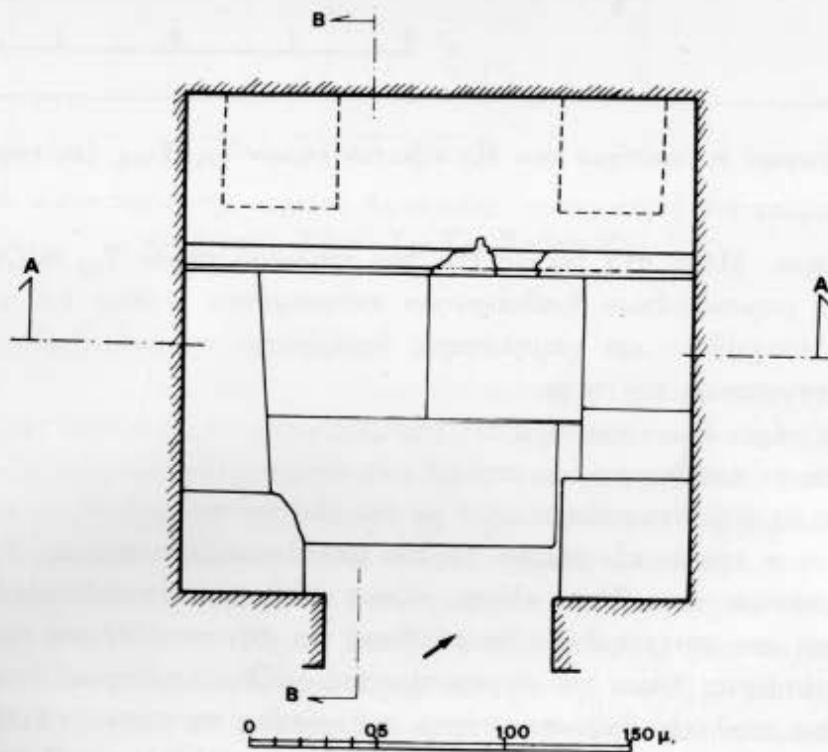
Σχ. 2. Το ταφικό συγκρότημα των έξι κιβωτιόσχημων TIV-TVIII, (οι τάφοι ανοικτοί).

άσπρο κονίαμα. Μόνο στα τοιχώματα του παιδικού τάφου T_{VI} σώζονται επάνω παραστάσεις μεμονωμένων δυσδιάκριτων αντικειμένων —ίσως ένα από αυτά να απεικονίζει παιχνίδι— και χαμηλότερα, διακρίνεται αμυδρά κλαδί μυρτιάς που περιτρέχει εσωτερικά τον τάφο.

Όλοι οι τάφοι έχουν πατούρα στο επάνω εσωτερικό μέρος των τοιχωμάτων για να στηρίζεται το σανίδωμα κάτω από τις καλυπτήριες, οι οποίες όχι μόνο συνδέονται μεταξύ τους με ασβεστοκονίαμα αλλά με τον ίδιο τρόπο εφαρμόζουν και πάνω στα τοιχώματα των τάφων εξωτερικά. Οι δύο μεγάλοι κιβωτιόσχημοι, T_{IVa} και T_{IVb}, έχουν στο κέντρο τους βάση κλίνης, ύψους 0,50 μ., κατασκευασμένη από δύο γωνιασμένους και επιχρισμένους πωρόλιθους για την τοποθέτηση του νεκρού. Οι υπόλοιποι τέσσερις τάφοι του συγκροτήματος σώζουν εσωτερικά στις γωνίες του δαπέδου τους κυκλικές βαθύνσεις, όπου πιθανότατα πατούσαν τα πόδια ξύλινης κλίνης και τοποθετούνταν κτερίσματα. Υπολείμματα εξάλλου από οστέινη διακόσμηση κλίνης βρέθηκαν στον τάφο T_{VII}. Στα λίγα κτερίσματα που απέμειναν στους



Σχ. 3. Αμφίπολη, θέση «Καστρί». Η πρόσοψη του μονοθάλαμου μακεδονικού τάφου T. II.



Σχ. 4. Αμφίπολη, θέση «Καστρί». Κάτοψη του μακεδονικού τάφου T. II.

τάφους, όπως είναι το μυροδοχείο⁵ του τάφου T_{IVα} (Εικ. 3α) και ο μελαμβαφής κάρναρος⁶ του τάφου T_{IVβ}, αλλά κυρίως σε δύο χάλκινα νομίσματα —ένα Αλέξανδρου Γ' και ένα Κάσσανδρου— που βρέθηκαν ανάμεσα στις ταφές, οφείλουμε τη χρονολόγηση του ταφικού συγκροτήματος στο τελευταίο τέταρτο του 4ου π.Χ. αι.

Στο τέλος του 4ου π.Χ. αι. ή πολύ νωρίς στον 3ο αιώνα, χρονολογείται και ο λακκοειδής τάφος T_{III} (Σχ. 1, Εικ. 2). Συλήθηκε από αρχαίους τυμβωρύχους που διατάραξαν το πάνω μέρος του σκελετού και μας άφησαν τα μη πολύτιμα γι' αυτούς αντικείμενα: μία σιδερένια σπλεγγίδα, ένα λυχνάρι⁷ και ένα μυροδοχείο⁸ (Εικ. 3β, γ). Ο νεκρός ήταν τοποθετημένος σε αβαθή λάκκο στο δάπεδο του ταφικού σκάμματος και πάνω σε ξύλινο φέρετρο, από το οποίο βρέθηκαν στη θέση τους τα περισσότερα καρφιά του.

Τρία μέτρα περίπου ΒΔ από τον ταφικό περίβολο, βρέθηκε ο κιβωτιόσχημος τάφος X (Σχ. 1). Κατασκευάστηκε μέσα σε σκάμμα που στη βορειοανατολική πλευρά του διαμορφώνει κλιμακωτή πρόσβαση στον τάφο (Εικ. 4). Σώζει κυκλικές βαθύνσεις στις γωνίες του δαπέδου του για την τοποθέτηση κλίνης. Από τη σύληση διασώθηκε μόνο μελαμβαφής κάρναρος με west-slope διακόσμηση⁹ (Εικ. 3δ), που χρονολογεί τον τάφο στο πρώτο μισό του 3ου π.Χ. αιώνα.

Συλημένος από αρχαίους τυμβωρύχους βρέθηκε και ο κιβωτιόσχημος τάφος IX (Σχ. 1), όπου μάλιστα οι συλητές μετατόπισαν και τους τέσσερεις καλυπτήριους πωρόλιθους, που σχημάτιζαν σαμαρωτή στέγη, και τους τοποθέτησαν δίπλα στις στενές πλευρές του τάφου.

Δέκα οκτώ μέτρα ΝΔ του ταφικού περιβόλου (Σχ. 1) εντοπίστηκε μικρός μακεδονικός τάφος (T_{II}), μονοθάλαμος, που πρέπει να είχε πρόσβαση με κλιμακωτό δρόμο σκαμμένο στο φυσικό έδαφος. Η είσοδός του ήταν κλεισμένη με 3 γωνιασμένους πωρόλιθους (Εικ. 5). Η πρόσοψή του (Σχ. 3) είναι επιχρισμένη με άσπρο κονίαμα και παρουσιάζει ανάγλυφο αέτωμα και επίθετα ακρωτήρια με ζωγραφισμένα κόκκινα ανθέμια. Ο θάλαμος (Σχ. 4) είναι τετράγωνος, με πλευρά 1,98 μ., ενώ το ύψος του φθάνει στην κορυφή της στέγης τα 2,45 μ. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του τάφου, που το διαχωρίζει κατά κάποιο τρόπο από τους μακεδονικούς, είναι η δίρριχτη στέγη του (Σχ. 5): σύστημα κάλυψης που χρησιμοποιείται στα ελληνιστικά χρόνια σε διάφορες κατασκευές, κυρίως υπόγειες, αλλά όχι αποκλειστικά νεκρικές¹⁰. Σαν κάλυψη ταφικών θαλάμων χρησιμοποιείται στη Βόρεια Ελλάδα για να στεγάσει κυρίως μικρούς χώρους με πλάτος κοντά στα 2 μ. Έτσι βλέπουμε να χρησιμοποιεί-

5. Πρβλ. R. Smetana-Scherrer, Spätclassische und hellenistische Keramik, *Alt-Ägina II*, 1 (1982) 88, πίν. 55, 701-2. Ur. Knigge, *Der Südhügel, Kerameikos IX* (1976) 184, πίν. 96, E 82,2.

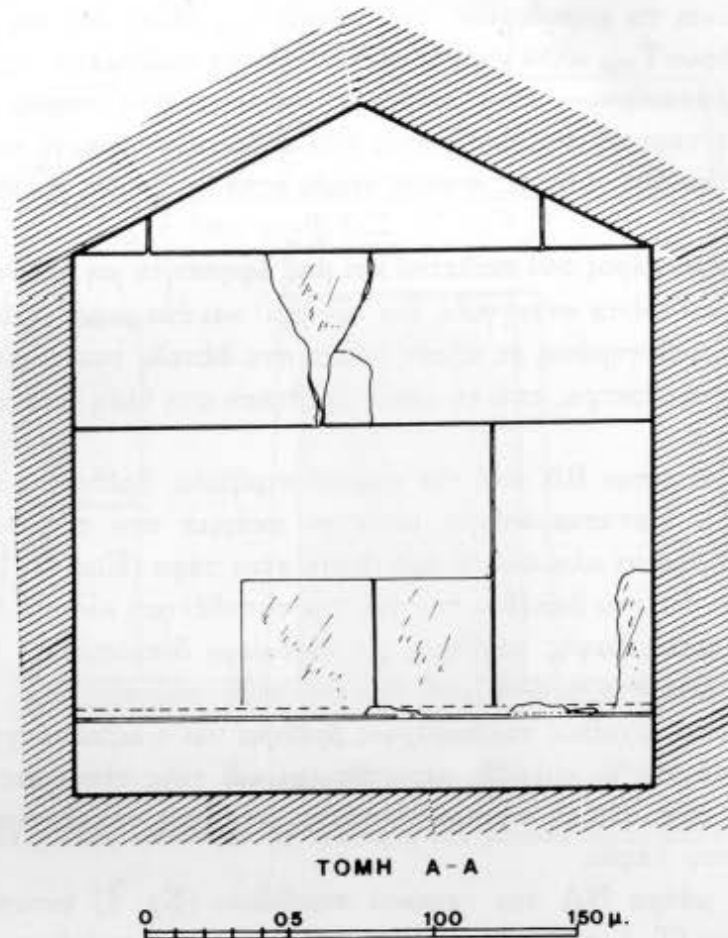
6. B. Sparkes - L. Talcott, *Black and Plain Pottery, The Athenian Agora, XII* (1970) 286, πίν. 29, αρ. 711.

7. Πρβλ. R. H. Howland, *Greek Lamps and their survivals, Ath. Ag. IV* (1983) 94, πίν. 41, 409.

8. Πρβλ. *Kerameikos IX*, ό.π. 161, πίν. 68, 368. *Alt-Ägina II*, 1, ό.π. 88, πίν. 56, 707.

9. Πρβλ. για την διακόσμηση: *Alt-Ägina II*, 1, ό.π. 70 και 72, πίν. 37, 487 και 39, 512. R. Edwards, *Corinthian Hellenistic Pottery, Corinth VII, III* (1975) 83-86, πίν. 39, 513.

10. A. Ορλάνδου, *Τα υλικά δομής των αρχαίων Ελλήνων, II* (1958) 325-330.



Σχ. 5. Αμφίπολη, θέση «Καστρί». Τομή κατά πλάτος του μακεδονικού τάφου T_{II}.

ται στον τάφο Β' του Σέδες¹¹, που έχει πλάτος 2,12 μ. Αμφικλινής στέγη κατά το Ν. Κοτζιά¹² κάλυπτε επίσης τον τάφο της Ολύνθου¹³ (πλάτους 2,05 μ.) και τον τάφο του Τριλόφου¹⁴, ενώ αμφικλινή στέγη από πώρινες πλάκες είχαν και δύο μεγάλοι κιβωτιόσχημοι τάφοι στην περιοχή Τζάγεζι της Αμφίπολης¹⁵. Δίρριχτη στέγη από σχιστόπλακες χρησιμοποιείται επίσης για να καλύψει και το δρόμο του μακεδονικού τάφου στα Σύμβολα της Ροδόπης¹⁶.

Ο τάφος είναι επιχρισμένος εσωτερικά, στη στέγη, στα τοιχώματα και στο δάπεδο. Ακριβώς στη γένεση της στέγης περιτρέχει τους τοίχους ζώνη πλάτους 0,25 μ. με ζωγραφική διακόσμηση (Εικ. 6), όπου χρησιμοποιούνται το άσπρο, το γαλάζιο,

11. Ν. Χ. Κοτζιά, ΑΕ 1937, III, 867-868.

12. Ν. Χ. Κοτζιά, ό.π. 868, 869.

13. D. Robinson, *Necrolynthia. A Study in Greek burial customs and anthropology*, Olynthus XI (1942) 117· AJA 1935/1939, 229, εικ. 27, 28· Die Antike XI, 1935, 289, εικ. 8.

14. Ν. Χ. Κοτζιά, ό.π. 868.

15. Χ. Μακαρόνα, Μακεδονικά 1, 1940, 495. O. Walter, AA 1940, 280.

16. Ε. Πεντάζου - Δ. Τριανταφύλλου, ΑΔ 31, 1976, Χρον., 314, πίν. 253α-β.

το κόκκινο, το κίτρινο και το καφέ χρώμα. Η διακοσμητική ζώνη αποτελείται από ταινία ιωνικού κυματίου, γαλάζια ταινία με σχηματοποιημένα άνθη λωτού, φυτική διακόσμηση με ελισσόμενους βλαστούς και λουλούδια, και τέλος λεπτή γαλάζια ταινία. Το υπόλοιπο επίχρυσμα είναι άσπρο εκτός από τα τύμπανα, όπου χρησιμοποιείται το κίτρινο της ώχρας. Πάνω από τη ζωγραφισμένη ζώνη υπάρχουν κατά διαστήματα σιδερένια καρφιά, όπου κρεμούσαν γιρλάντες με λουλούδια και ταινίες. Ο θάλαμος είχε απέναντι από την είσοδο (Σχ. 4) ένα είδος κλίνης, που περιείχε στο εσωτερικό της δύο ή τρεις θήκες για τις ανακομιδές, ενώ στις γωνίες του δεξιά και αριστερά από την είσοδο υπήρχαν δύο τετράγωνα, χαμηλά βάθρα. Κατά τη σύληση του τάφου οι τυμβωρύχοι διέλυσαν την κλίνη και τις θήκες και σκόρπισαν τα κομμάτια τους στο δάπεδο. Ανάμεσα σ' αυτά τα κομμάτια και μέσα σ' ένα στρώμα καταστροφής πάχους 0,30 μ. βρήκαμε ό,τι πολύτιμο ξέφυγε από την προσοχή τους: 2 ζεύγη χρυσών ενωτίων με κεφάλι αντιλόπης¹⁷ και ερωτιδείς (Εικ. 7α), 2 οβάλ χρυσά στελέχη περιδεραιού¹⁸ με κόκκινη πέτρα στο κέντρο (Εικ. 7α), 4 χρυσά δισκάρια με έκτυπη σπειροειδή διακόσμηση (Εικ. 8α), χρυσά εξάφυλλα ανθύλλια από τη διακόσμηση των ρούχων και τρίλοβα χρυσά φύλλα από στεφάνι¹⁹ (Εικ. 8β), 2 χρυσά παιδικά δαχτυλίδια και ένα γυάλινο (Εικ. 7β). Επίσης βρέθηκαν 2 λυχνάρια, μυροδοχεία²⁰, κάρθαρος²¹ (Εικ. 9), θραύσματα αγγείων με west-slope διακόσμηση²², κομμάτια από σιδερένιες στλεγγίδες και ειδώλια, θραύσματα μεγαρικού σκύφου με ανθρώπινες μορφές καθώς και 2 χάλκινα νομίσματα αυτόνομων κοπών Πέλλας και Θεσ/νίκης.

Τα κτερίσματα που βρέθηκαν δηλώνουν χρήση του ταφικού μνημείου μέσα στον 3ο π.Χ. αιώνα και στο πρώτο μισό του 2ου και δίνουν μία σαφή εικόνα των πλούσιων ταφών που περιείχε.

Περίπου 40 μέτρα ΒΔ από το μικρό μακεδονικό τάφο αποκαλύφθηκε ο δεύτερος μακεδονικός (Τ₁, Σχ. 1), που ήταν εντοπισμένος από παλιά, καθώς το άνοιγμα των τυμβωρύχων στην καμάρα του θαλάμου του βρισκόταν ακριβώς στην επιφάνεια του χωραφιού.

Έχει κτιστό δρόμο: δύο αναλημματικοί τοίχοι μήκους 3,70 μ. οδηγούν στην είσοδο του μνημείου που φράζονταν από δύο γωνιασμένους πωρόλιθους και δύο σειρές πέτρες (Εικ. 10).

Πίσω από την είσοδο ο δρόμος συνεχίζεται για 3 ακόμα μέτρα, στεγασμένος

17. Πρβλ. P. Davidson - An. Olivec, Ancient Greek and Roman Gold Jewelry in the Brooklyn Museum (1984) 48. H. Hoffmann - P. Davidson, Greek Gold: Jewelry from the Age of Alexander (1965) 107, εικ. 28.

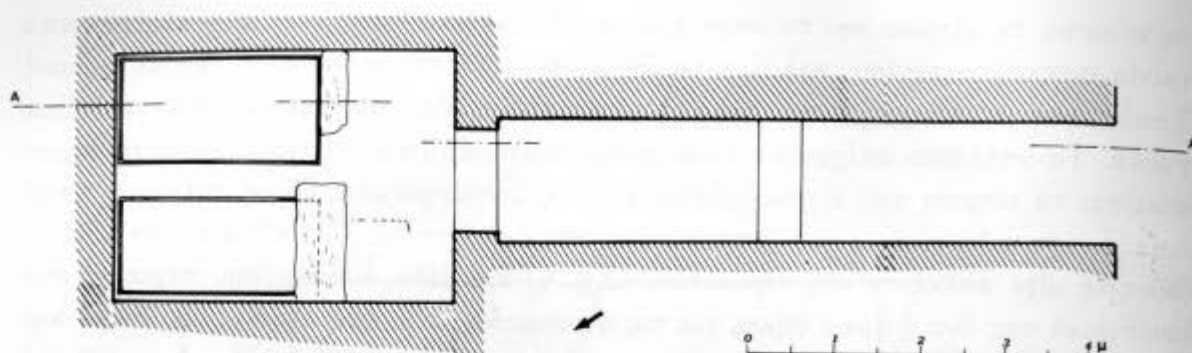
18. Πρβλ. A. Greifenhagen, Schmuckarbeiten in Edelmetall, II (1975) 18, πίν. 8, 3 και 4-6. Επίσης βλ. παρόμοια H. Hoffmann - P. Davidson, ό.π. 196, εικ. 74α, β.

19. Πρβλ. L. Pollak, Klassisch-Antike Goldschmiedearbeiten (1903) 3, πίν. III και A. Greifenhagen, ό.π. 12, πίν. 2,5.

20. Πρβλ. Alt-Ägina II, 1, ό.π. 88-89, πίν. 56, 710 και 713.

21. Βλ. για το σχήμα J. Schäfer, Hellenistische Keramik aus Pergamon (1968) 49, εικ. 3₃, πίν. 16, D63.

22. Πρβλ. Alt-Ägina II, 1, ό.π. 73, πίν. 40, 535.



Σχ. 6. Κάτοψη του μακεδονικού τάφου T₁.

όμως με καμάρα και επιχρισμένος εσωτερικά. Ο νεκρικός θάλαμος στεγάζεται επίσης με καμάρα και έχει διαστάσεις 3×4 μ. (Σχ. 6) και ύψος 3,40 μ. Τόσο εσωτερικά, όσο και στην πρόσοψή του είναι επιχρισμένος με άσπρο κονίαμα.

Όπως συμπεραίνουμε από τα παραδείγματα των τάφων που έχουν αποκαλυφθεί στη Βόρεια Ελλάδα, η κατασκευή κτιστού δρόμου είναι αρκετά συνηθισμένη στους τάφους της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης, ενώ εμφανίζεται λιγότερο συχνά στην υπόλοιπη Μακεδονία. Έτσι, δρόμο κτιστό, χωρίς στέγαση συναντάμε στους τάφους Δράμας, Αμφίπολης III, Αμφίπολης IV, Δίου IV και Αγ. Παρασκευής· πιο συχνά έχουμε δρόμους στεγασμένους με καμάρα, όπως στους τάφους Πύδνας (Κορινού), Αμφίπολης I, Ν. Κερδυλλίων II, Τερπνής Νιγρίτας, Σταυρούπολης Ξάνθης, Σαράντα Εκκλησιών Α και C²³ ή και με αμφικλινή στέγη, όπως στον τάφο των Συμβόλων Ροδόπης. Δρόμο ανοιχτό στο ένα τμήμα του και με επίπεδη στέγαση στο υπόλοιπο συναντάμε στους μακεδονικούς τάφους της Ερέτριας²⁴ και της Αμφίπολης II²⁵. Αξιοσημείωτο είναι ωστόσο το ότι ο μόνος τάφος, που βρήκαμε να μοιάζει στην κάτοψη με το μακεδονικό που εξετάζουμε, διαφέροντας ελάχιστα στις διαστάσεις, είναι ο μακεδονικός τάφος της Κασσώπης στην Πρέβεζα²⁶, ο οποίος είναι επίσης μονοθάλαμος, με δρόμο αρχικά ανοιχτό και στη συνέχεια στεγασμένο με καμάρα· βρίσκεται ωστόσο μέσα στα τείχη της πόλης και χρονολογείται στον 4ο με 3ο αι. π.Χ.

Οι ταφές του θαλάμου έγιναν σε δύο κιβωτιόσχημους με μεσότοιχο τάφους, που βρίσκονται κάτω από το δάπεδο και κατά μήκος του θαλάμου (Σχ. 6). Οι τοίχοι του νεκρικού θαλάμου πατούν πάνω στα εξωτερικά τοιχώματα των κιβωτιόσχημων τάφων, οι οποίοι προχωρούν περίπου 1,50 μ. βαθύτερα από το θεμέλιο του θαλάμου. Οι ταφές κάτω από το δάπεδο φαίνονται να είναι ένας αρκετά συνηθισμένος τρόπος ταφής στην Αμφίπολη και στην ευρύτερη περιοχή της καθώς το συναντάμε σε τρία

23. A. M. Mansel, Die Kuppelgräber von Kirklareli in Thrakien, 51-52, L. XIV, 32, XVI, 36.

24. Κ. Κουρουνώτη, ΑΕ 1899, 221, πίν. 12. Κ. G. Veollmoeller, AM 26, 1901, 333 κ.ε.

25. Δ. Λαζαρίδη, ΠΑΕ 1960, 69 κ.ε., Το Έργον 1960, 71, ΑΔ 16, 1960, Χρον., 217.

26. Σ. Δάκαρη, ΠΑΕ 1952, 326 και Cassopaia and the Elean Colonies, Ancient Greek Cities (1971) 483, εικ. 56.

ακόμα παραδείγματα μακεδονικών τάφων, στον Καστά της Αμφίπολης²⁷, στη γειτονική 'Αργίλο²⁸ και στην Τερπνή Νιγρίτας²⁹.

Πολύ λίγα ευρήματα ξέφυγαν και εδώ την προσοχή των αρχαιοκαπήλων:

Θραύσματα ειδωλίων και αγγείων³⁰ (Εικ. 11α) από τον ένα κιβωτιόσχημο, 2 χρυσά φύλλα και 2 ειδώλια³¹ (Εικ. 11β) από την είσοδο του θαλάμου, που μας βοηθούν να χρονολογήσουμε τον τάφο περίπου στο δεύτερο μισό του 3ου π.Χ. αιώνα και μέχρι τα μέσα του 2ου.

Τις τελευταίες μέρες της ανασκαφής αποκαλύφθηκε τελείως απροσδόκητα, ανάμεσα στον κιβωτιόσχημο Τ_χ και τον ταφικό περίβολο, κυκλικό λάξευμα (Κ_{χι}, Σχ. 1) διαμέτρου 2 μ. και τελικού βάθους 0,70 μ., που περιείχε μέσα σε έντονα καμένο χώμα πολλά θραύσματα αγγείων black topped, τύπου Ακροποτάμου και με γραπτή διακόσμηση (Εικ. 12) — δηλαδή κεραμική χαρακτηριστική της φάσης ΙΙ των Σιταγρών και Ι του Ντικιλί-Τας— μαζί με λεπίδα πυριτόλιθου, μικρή λίθινη αξίνα, μικρή χάλκινη χάντρα, λίγα θραύσματα από κόκκαλα ζώων και όστρεα³². Τα ευρήματα της καύσης που ανήκουν στη Μέση Νεολιθική φάση της Ανατολικής Μακεδονίας ή στο τέλος της Ύστερης Νεολιθικής της Θεσσαλίας, πρέπει να έχουν σχέση με τον προϊστορικό οικισμό της ίδιας εποχής που βρίσκεται κοντά, ΒΑ από τη θέση της ανασκαφής. Δεν έχουν βέβαια καμιά σχέση με το νεκροταφείο, αλλά φανερώνουν ότι ο χώρος κάποτε κατοικήθηκε, πολύ πριν χρησιμοποιηθεί σα νεκροταφείο.

Οι τάφοι που πολύ σύντομα εξετάσαμε αποτελούν μικρό μόνο μέρος μιας οργανωμένης νεκρόπολης της Αμφίπολης, που απλώνεται στις πλαγιές των υψωμάτων δυτικά του Στρυμόνα, και παρά τις επανειλημμένες συλήσεις τους μαρτυρούν με τη μνημειακή και πολυδάπανη κατασκευή τους την ανθηρή οικονομική κατάσταση των οικογενειών που τους κατασκεύασαν.

Η νεκρόπολη πρέπει να χρησιμοποιήθηκε σε όλη τη διάρκεια της μακεδονικής κυριαρχίας στην Αμφίπολη, επιβεβαιώνοντας³³ ότι στα ελληνιστικά χρόνια όπως και στα ρωμαϊκά, ο Στρυμόνας παύει να είναι το όριο της αρχαίας πόλης, η οποία επεκτείνεται σε βάρος της περιοχής που ανήκει στην 'Αργίλο και ελέγχει πλέον μεγαλύτερη περιοχή και στα δυτικά της.

Καβάλα.

Εφορεία Κλασικών Αρχαιοτήτων

Σταυρούλα Σαμαρτζίδου

27. Δ. Λαζαρίδη, ΠΑΕ 1960, 68 κ.ε., Το Έργον 1960, 64 κ.ε.

28. Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, ΑΔ 32, 1977, Χρον., 252-3, 253, ΑΔ 33, 1978, 296-297.

29. Ε. Γιούρη, ΑΔ 21, 1966, Χρον., 365.

30. Βλ. περίπου, Alt-Ägina II, 1, ό.π. 84, πίν. 51, 667 και J. Schäfer, ό.π. 106, εικ. 7, 2.

31. Βλ. περίπου: Στ. Δρούγου - Γ. Τουράτσογλου, Ελληνιστικοί τάφοι Βεροίας (1980) 65-66, πίν.

32, Π 1499 και πίν. 33, Π 1503. D. Burr, Terracottas from Myrina in the Museum of Fine Arts (1934) 67, πίν. XXXIV, 89.

32. Ευχαριστώ θερμά την έφορο Αρχαιοτήτων κ. Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, στην οποία οφείλω την ακριβή χρονολόγηση του προϊστορικού υλικού της ανασκαφής.

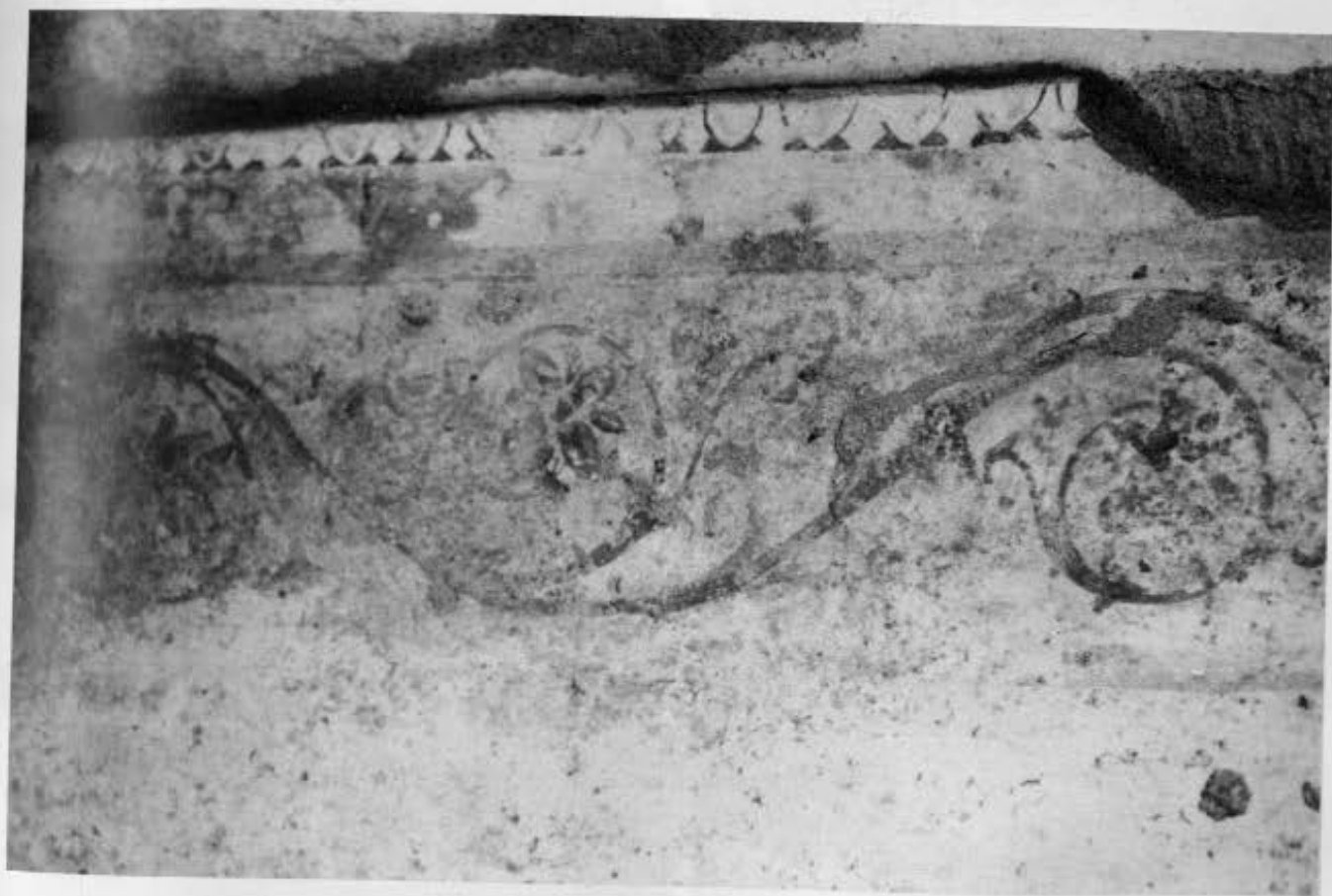
33. Δ. Λαζαρίδη, Αμφίπολις και 'Αργίλος (1972) 5.



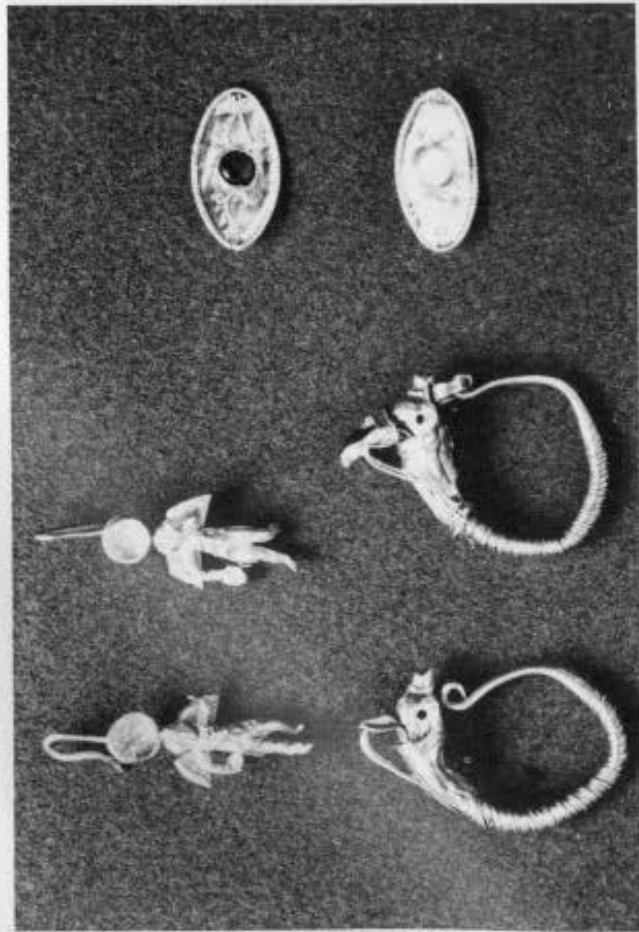
1. Το συγκρότημα των έξι κιβωτιόσχημων τάφων (T_{IV}-T_{VIII}) με τις καλυπτήριες πλάκες, όπως βρέθηκαν.
2. Ο λακκοειδής τάφος T_{III} (μετά την αφαίρεση του σκελετού).



3. Κτερίσματα: α) του τάφου T_{IVa} β, γ) του τάφου T_{III} δ) του τάφου X. 4. Το σκάμμα και η βαθμιδαωτή πρόσβαση του τάφου X.



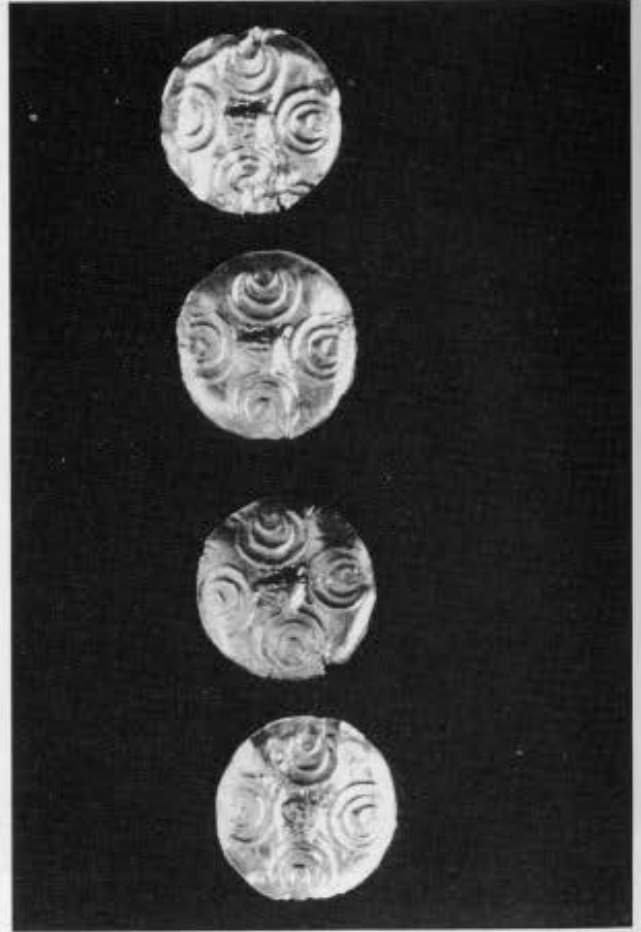
5. Η πρόσοψη του μακεδονικού T_{II}, όπως βρέθηκε. 6. Από τη ζωγραφική διακόσμηση του θαλάμου του μακεδονικού τάφου T_{II}.



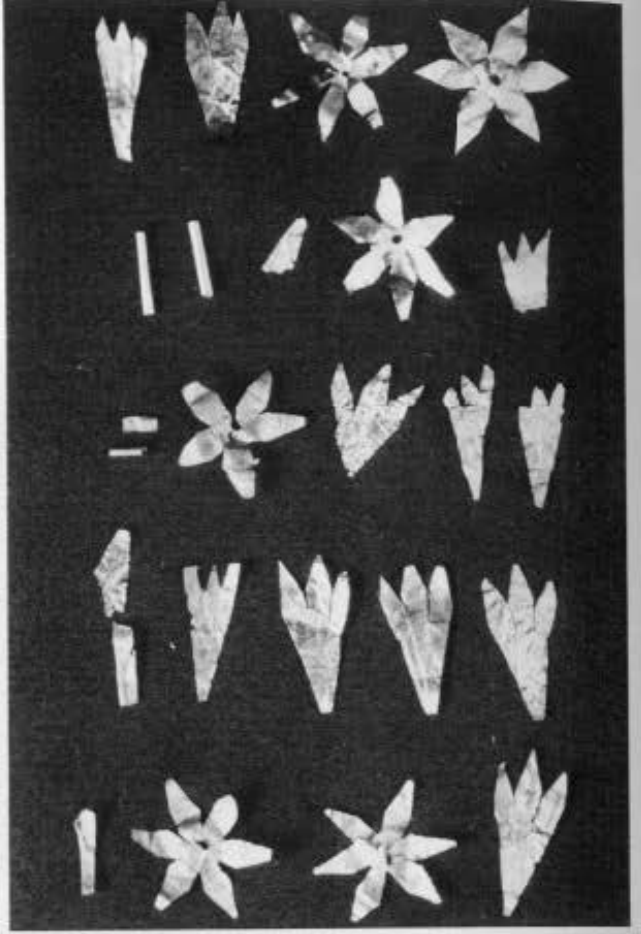
7 α



β

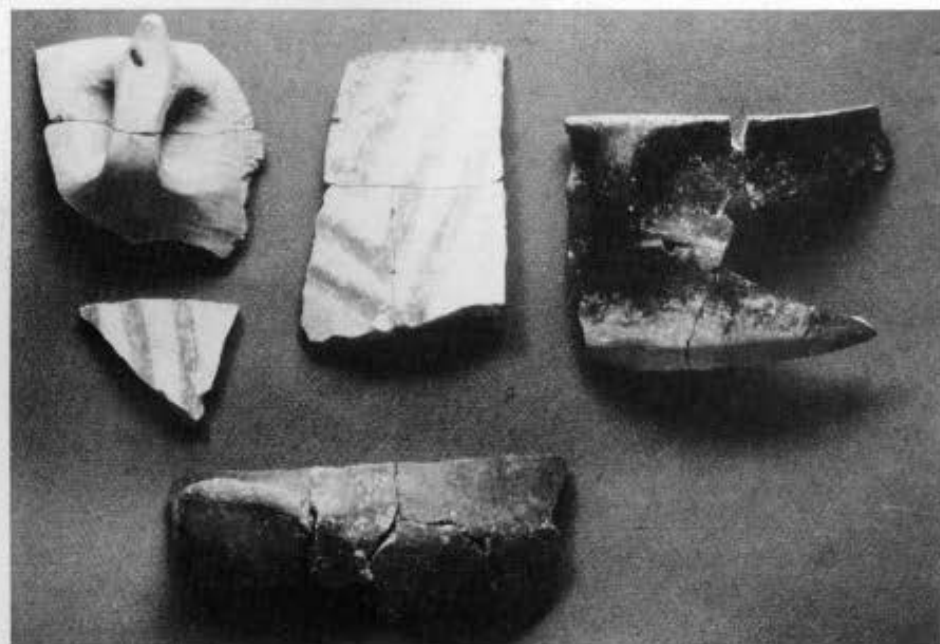


8 α



β

7. Χρυσά κοσμήματα και ένα γυάλινο δακτυλίδι από τον Τη. 8. Χρυσά ευρήματα του μακεδονικού τάφου Τη.



α

β

9. Αγγεία από τον μακεδονικό τάφο T_{II}. 10. Οι αναλημματικοί τοίχοι του ανοιχτού δρόμου του μακεδονικού T_I και η κλειστή είσοδος του υπόλοιπου στεγασμένου τμήματος του δρόμου. 11. Ευρήματα: α) από τη μία ταφή του θαλάμου του μακεδονικού T_I, β) από την είσοδο του νεκρικού θαλάμου. 12. Μερικά χαρακτηριστικά όστρακα από την καύση K_{ΧI}.